

דרייפוס

בחוש'סטא

העולה החדש מרדכי מכסימיליאן שטטנר נושא על מצחו את-קין שהוטבע בידו המגוננון העריץ על כי חייו הפכו גיהנום. אך הוא לא נשבר. הוא תובע צדק.

ב אחד הבתים בשיכון העולים בקריית חיים המערבית נפתחה דלת הקומה התחתונה. גבר צולע ועב כרט כבן 50, קרחת מבהיקה לראשו ודאגות מעיבות את פניו, עזב כבדות את דירתו בת החדר וחצי, שהחלונותיה מחוסרי-חריסים חשפו וילונות שהבהיקו בנקיונם, וריהוט צנוע: שולחן, כסאות ושולש מיטות. מרדכי מאכסימיליאן שטטנר, נפגף בידו לאשתו שעה שצעד אותו בוקר לעבר תחנת האוטובוסים. נסע לחיפה ללשכת העבודה למוגבלים.

מדי פעם בפעם זוכה משהו בכמה ימי עבודה בלשכה זו של חלכאים ונדכאים. רק אדם אחד עמד יום יום, חודש חדש, בא בין הראשונים ועזב בין האחרונים, ולא זכה עד כה אפילו ביום עבודה אחד. זהו מרדכי מאכסימיליאן שטטנר, שעל פנקסו טבוע אותיקין: הוא התקומם נגד מי שחזק ממנו, דרש צדק — ונעזב. בלשכת העבודה נרשם: מרדכי שטטנר, עבד ב-1951 במכס, נאשם בחבלה. שום שופט לא קבע זאת, שום תלונה לא הוגשה.

סיפורו של בודק מכס

שטטנר נולד ב-1902 בעיירה סרט שבבוקובינה, רומניה. הילד הבלונדי גדל והיה לתלמיד, לא נבדל במאומה משאר חבריו לכתה, סיים את בית-הספר התיכון הגרמני שבאותו מקום. כדרכם של רבים מבין המעמד הבינוני ברומניה שגרו במחוזות הבלון, נכנס מאכסימיליאן הצעיר כמתלמד לבודק-מכס.

אחרי שלוש שנות לימודים המשיך בעבודה כעוזר למומחה למכס, עד שב-1928 נקבע שטטנר עלידי הנהלת המכס הראשית כי בוקרשט, בירת רומניה, כמומחה למכס ובהצהרות מכס.

עם כניסת הצבא האדום לרומניה ב-1940 נקבע שטטנר כ"צלוניק" — חשב ראשי במגשר ענק שהעסיקה 1000 עובדים. עם פלישת הנאצים גורשו שטטנר ומשפחתו לעיירה אובודקה בטרנס-דניסטריה.

שם הלטינו על שטטנר כי קיים קשרים עם הפרטיזנים. הוא הוכנס למחנה ריכוז, סבל התעלויות קשות. הפך נכנה, אך אהבת החיים שבו נסכה בו כנח. שטטנר נשאר בחייה. עם שחרור רומניה מונה כמומחה מכס למחוז בוקובינה ולאחר מכן כמפקח מכס מחוזי. כיום בהיר אחד החליט שטטנר כי מקומו של יהודי בארץ ישראל ועלה עם משפחתו ארצה בסוף 1950.

בארץ נכנס מיד לאולפן לעברית, רכש במהירות את השפה. שטטנר פנה ללשכת העבודה, ומעניצא כבעל נסיון רק בעבודות המכס נשלח לעבודה במחסני המכס בקורדני.

דרך פקיד במכס

מחסני המכס בקורדני שכנו בשנת 1951 במחנה צבאי בריטי לשעבר ש' השתרע על שטח גדול מוקף חולות מכוס דוררים. מכונית באה. מכונית יצאה, השער נפתח, הוגף, ואוירה עליה שררה באותם מחסנים.

תחילה הציע שטטנר הצעה למניעת גניבות. אברהם וסרמן, הממונה עליו באותה תקופה התנגד, אך מנהל המחסנים צבי שטק ה' ממושקף בעל המבט הנקי, חייד: "בודאי, שטטנר, צודק, כל פקד יקבע את הסימון שלו על הסח'רה לה הוא אחראי".

לאחר ימים אחדים הופיע עמיל המכס רוזנר אשר שחרר עבור חברת ספורטה בתל-אביב 1000 מטר מעוקב עצים. הפצים היו תחת השגחתו של שטטנר, והנה, הפלא! ופלא, יחד עם מר רוזנר נעלמו עוד 15 מטר מעוקב עצים יקרים. שטטנר התריע, כתב דין וחשבון על המקרה ושלחו לגובה מכס הדס וכן להנהלת המכס ולמנהלו צבי שטק.

שטטנר נקרא לגובה המכס הראשי הדס, ש' לא התייחס כלל לתלונות שטטנר. כי אם גער בו בנוכחות צבי שטק (מנהל מחסני המכס

ליבואן "המשביר המרכזי" 3200 קופסאות ריבה, ליבואן "הסוכנות היהודית" 4080 קופסאות ריבה דרום אפריקאית, לצה"ל 20,000 קופסאות ריבה נעלמו לדברי שטטנר — לא הגיעו לתעודתו. "אין דבר", אמר מי שאמר. המיון תוקן בספרים, ואם חסר במחסני המוסדות מה שחסר, למי זה איכפת? הרי הספרים בסדר.

שוב הופיעה מכונית. הפעם ישב בה פקיד מכס צעיר בלונדי ויפה תואר, נחום גוטמן, ניקש את מנהל העבודה להעמיס קופסאות לרוב, מבלי ששטטנר יריגש בדבר, וכאשר הרגיש בכל זאת, הסתמך הלה על צבי שטק, באומרו: "הוא כבר יודע". המכונית על מטענה היקרה יצאה. שטטנר הועבר למחסן אחר.

גם במחסן הברזל מס' 11, אליו הועבר שטטנר שררו אי סדרים, וכשהגיב עליהם — הנדיש את הסאה. למחרת, ב-4 באוקטובר, קיבל שטטנר מכתב מגובה המכס הדס, בו נכתב לו כי לא עמד בנסיון והוא מפוטר. בראיון בעליפה הסביר הדס לשטטנר, כי הוא (שטטנר) עסק בחבלה.

צבי שטק, מנהל מחסני קורדני בהם חסרו מצרכים, ואחד מאנשי חושי, נבחר לחזק עובדיו והועלה בדרגה. אברהם וסרמן, גגדו התנהלה חקירה פלילית בתיק מס' 134/50 וזכה מחוסר הוכחות מספיקות, המשיך לכהן בתפקידו המרכזי. נחום גוטמן חייד, אכל רולמופס ממחסני קרדני, והמשיך אף הוא בעבודתו. רק אדם אחד פוטר באמתלת חבלה. היה זה מרדכי מאכסימיליאן שטטנר. מזה ארבע שנים לא זכה שטטנר אף ביום עבודה אחד.

אריכה הדרך...

שטטנר לא ידע מה לעשות, פנה לפרקליט המחוז בחיפה, מר רבינוביץ. ביקש שיאטרו אותו בתור חבלן. רבינוביץ השיב כי לא ניתן לעשות זאת מאחר שאין כל תלונה גדולה. לאחר שיספר שטטנר את כל הפרשה שלחו רבינוביץ למשרדה הפלילית. הוא נחקר על ידי הקצין פ. והסמל ג. ואלה טרבו לרשום כל מה שאמר שטטנר, לרבות איומו של וסרמן על שטטנר שאם יספר — יפוטר, כפי שכבר עשה זאת וסרמן כלפי פקיד אחר שהתלונן על מעילות.

החקירה הועברה למשרת עכו. שם נחקר ע"י הקצין ש. והסמל ר.

כששמע הקצין ש. את דברי שטטנר אמר: כעצם צריך הייתי לאסור את שטק, אבל אז יורקו אותי.

חקירת המשטרה הופסקה, לא הועילו כל מחאותיו של שטטנר. המפקד שמאי נתן הוראה למשרת עכו להפסיק כל חקירה עד

בקורדני) על ששלח העתק תלונה להנהלת המכס. שטטנר הועבר למחלקה אחרת, נשלח למחסני ריבה. באותם מחסנים עבדו עוד שני פקידים, אחד מהם, בנייהודה, ניהל ספרים, השני, וגנר, ערך את הספירה, וא לו מרדכי מאכסימיליאן שטטנר נקבע כאחראי למיון הריבות.

הפתק החשוך

שטטנר מיון את הריבה בעזרת 80 פועלים. העבד זה התנהלה כסדרה. לפי הצעת שטטנר, הוסכם שלא תוצא כל סחורה עד לגמר המיון. אבל ב-23.8.51 קיבל שטטנר פתק זעיר חתום על-ידי הפקיד בנייהודה ובו הוראה להוציא 7200 קופסאות ריבה. הדבר היה חשוד בעיני שטטנר, הלך לפקיד החתום, הלה שלחו למנהל הכללי שטק, שהגיעו ודרש ממנו להוציא סחורה יקרה זו, ללא כל נירות רשמיים. באותו יום קיבל שטטנר שנית פתק קטן (3x4 ס"מ) על הוצאת 7800 קופסאות נוספות. הריבה באה מדרום אפריקה, היה זה בתקופת הקיצוב כשערך הריבה היה רב, לפיכך עורר הדבר חשדות כפולים בעיני שטטנר. כיצד מוצאים סחורה בערך עשרות אלפי ל"י בלי כל רישום? הוא התעקש, לא הסכים להוציא את הריבה ללא רישום. בא מנהלו הכללי וסרמן, אך שטטנר לא נכנע. בא המנהל הכללי צבי שטק, שטטנר שוב לא נכנע, הוא טרב למעול בתפקידו.

מכונית המשא חזרה כלעומת שבאה, הפעם לא הוצאה הריבה. שטק ראה שאן הדבר כדאי, הרגיע את שטטנר, הסביר כי אין זה גורא, לא רצוי להתרגש, הכל יבוא על מקומו בשלום.

כך באמת היה. שטטנר הועבר בשלום למחלקה אחרת. רצה הגורל והפקיד בנייהודה, שהיה אחראי למחלקה הלך לעתודות, על שטטנר הוטלה האחריות. במחסן היו סחורות בערך של 250 אלף דולר. שטטנר ביקש לבדוק אם הסחורות אמנם ישנן — אך הפעם כבר לא התלוצצו וסרמן ושטק, הודיעו לשטטנר כי אם היא רוצה בבדיקת הסחורות, הוא מפוטר. שטטנר נכנע, בתו הצעירה למה לא תספר תיכון, מצבו הכלכלי היה קשה — כל רצה להפסיד את מקום עבודתו.

כאן קבור הכוב

כשהופיע רב-סמל אבין וטען בפני שטטנר שסחורתו עבור צה"ל חסרה, ענה שטטנר כי שטק לקח אותה, שיפנה אליו. שטק חזר עם הרב-סמל, ראשו אדום מרוב ח"מה, צעק על שטטנר — אך הודיע כי יקבל סחורה זו ממשלוח אניה אחרת. רב-סמל אבין קיבל את הסחורה, ובכל זאת חסרו

למסקנת ועדת החקירה הפנימית של המכס. הפרוטוקול שלא נחתם

ה זקמה ועדת חקירה בהרכב משה ויינברגר, משרד ראש-הממשלה בחיפה, מר הייק איש משרד מבקר-המדינה בחיפה, וסגן מנהל הנהלת המכס מר גולדמן. שטטנר הוזמן לפני הועדה. הדיונים נמשכו חודשים רבים. בינתיים ביקש ויינברגר לשוחח עם שטטנר באופן פרטי ויעץ לו למסור את הפתקים תמורתם נתן בזמנו את הקופסאות. כשביקש שטטנר אישור בכתב על הפתקים צעק עליו ויינברגר: "אתה מסוכן".

שטטנר כתב ליושבראש הועדה גולדמן כי מכסים בחקירה זאת על גניבות. — גולדמן הגיב על כך בשליחת שטטנר לפסיכיאטר של משרד הבריאות על-מנת שזה ישלח אותו לבית-החולים לחולי רוח בעכו.

שטטנר פנה לעורך-דין מיווד, אבניאל מחיפה, וכשזה טלפן לגולדמן — ביקש גולדמן שיוחזר לו מכתב השליחה לבית-החולים לעכו. טוען שטטנר: "רצו לכלוא אותי בבית מחסה לחולי-רוח כדי לחסל את הענין אחת ולתמיד".

בועדת החקירה שותף הרופא הפסיכיאטר ד"ר שטנר, שנכח בכל הישיבות וטען אחר-כך כי אינו יודע לשם מה הוזמן. הועדה סיימה את ישיבותיה, איש לא חתם על הפרוטוקול — כששטטנר ביקש לחתום על עדותו לא נענה. אבל מסקנות הועדה היו ברורות: פיתוריו של שטטנר היו מוצדקים.

שטטנר לא נשבר...

שטטנר נשאר עירום ובג-סר כל. בתו הוצאה מבית-הספר, החלה לעבוד בבית-החרושת, בנו היחיד, נשוי, בעל לאשה ואב לילד משמש סגן בצבא הקבע, הודיע לאביו: "נעזר ככל שנוכל, בתנאי שאתה תוכיח שאחת באמת צודק".

מרדכי מאכסימיליאן שטטנר נדד מעורך דין לעורך דין, כולם סירבו להילחם את מלחמתו של שטטנר כי לא היה בידו כסף ותמיכת ילדיו הספיקה בקושי לעצמו ולאשתו, עד שהגיע לעורך-דין פישל הרצברג מלח"אביב שהסכים לעזור לו.

העבודה היתה מרובה. הרצברג עבר עם שטטנר על כל האשמותיו, בירר במשרדה את פרטי החקירות — חקר את אמיתות הדברים, ורק אחרי חודשי עבודה מאומצים הודיע לשטטנר: "שוכנעת, האשמותיך נכונות, אלה את מחמתך". אך תנאי נוסף הציג ששטטנר יוכיח כי הוא שפוי בדעתו על מנת להזים את דברי הצד שכנגד. שלושה ימים נבדק שטטנר, ניתנו לו זריקות-אמת. בדק את מייצרות, לבסוף שוכנעו הרופאים הפסיכיאטרים, ד"ר פינק, ד"ר צפצפיץ (רב סרן בצה"ל) וד"ר פליק (רופא משרד הבריאות) כי שטטנר שפוי בדעתו והצהירו על כך בבית-משפט-השלום בחיפה.

עורך-דין הרצברג הגיש את כל התומר ליועץ המשפטי חיים כהן שהסכים אחרי שיקולים רבים ששטטנר יגיש קובלנה פרטית נגד פקיד המכס שטק וסרמן וגוטמן. שלושת פקידי המכס שכרו את אחד מטובי עורכי-הדין בארץ.

הוגשו ספרי חשבונות ששטטנר הוכיח כי תוקנו. — על אף נסיונות הסניגוריה לבלבל את שטטנר, הוא לא נשבר, יודע הוא כי זאת הדרך היחידה להחזרת זכויותיו.

כשנדרש יושב ראש ועדת החקירה הפנימית של המכס, סגן מנהל המכס גולדמן, להביא את הפרוטוקול מישיבות הועדה, טען כי אינו יכול מאחר שהפרוטוקול לא מודייק הואיל ולא היתה כתבנית מנוסה במידה מספקת. בפרשה זו נכח בשעתו גם נציג מבקר המדינה, ובכל זאת לא פצה את פיו.

טענה ההגנה: עורך-דין הרצברג קומוניסט ושטטנר רוצה להשמיץ את המדינה. טען הרצברג: "השמיצו כמה שתרצו — אך האמת תתגלה לא ר'".

באם יוכח שאשמותיו של שטטנר נכונות, יובא הדבר בפני בית הדין המחוזי. מכך אומר שטטנר, פוחדים מנהלי המכס יותר מכל דבר אחר, שמא יתחילו הנאשמים לגלות פרשיות שכדאי להאפילן.

טען שטטנר: יכולתי לסחוף למדינה עשרות אלפי ל"י לו נתנו לי למלא עבודתי באנמנות. במקום זה נשלוני מעבודתי. אבל עוד כוחי במותני, ולאחר שאוכיח את צדקתי אדרוש להחזירני לעבודתי, שאוכל לשרת את המדינה, מאחר שהייתי והנני אורח נאמן למדינתנו ואתה אני רוצה לשרת.